

BORÇALI VƏ QAZAX-ŞƏMSƏDDİL BÖLGƏLƏRİ İ RUSİYA-QACAR MÜHARİBƏSİ (1804-1813) DÖVRÜNDƏ

Mürvət Cavid oğlu Əliyev
ADPU Quba filialı
murveteliyev9090@gmail.com

Xülasə

Gəncə xanlığının işğal edilməsindən sonra Rusiya hökuməti Borçalı, Qazax və Şəmsəddil distansiyalarında öz hakimiyyətini bərqərar etmiş, yerli bəylər və ağaların hakimiyyətlərini məhdudlaşdırmağa çalışmışdır. Hətta zor gücünə və ya aldadıcı vədlərlə döyüşə cəlb edilən yerli əhalinin bir hissəsi öz müsəlman qardaşlarına qarşı vuruşmaq məcburiyyətində qalmışdı. Belə bir şərait əhalinin böyük bir hissəsinin öz doğma yurdlarını tərk edib digər ərazilərdə sığınacaq axtarması ilə nəticələnirdi.

Açar sözlər: Gəncə xanlığı, Rusiya, Borçalı, Qazax, Şəmsəddil.

Summary

After the occupation of the Ganja Khanate, the Russian government established its authority in the districts of Borchali, Gazakh and Shamshaddil, and tried to limit the power of local lords and lords. Even a part of the local population, attracted to the war by force or deceptive promises, had to fight against their Muslim brothers. Such conditions resulted in a large part of the population leaving their native land and seeking refuge in other areas.

Key words: Ganja Khanate, Russia, Borchali, Kazakh, Shamshaddil.

Giriş

Rusiya hökuməti Şimali Azərbaycanın işğal edilməsi prosesində əsas diqqəti hərbi-siyasi hadisələrə yönəltmə də, bölgənin gəlir mənbələrinin çar xəzinəsinin ixtiyarında cəmləşdirilməsi istiqamətində də bir sıra addımlar atılmışdır. Həmin dövrdə hərbi-siyasi şərait mürəkkəb olduğundan Cənubi Qafqaz, o cümlədən Şimali Azərbaycan sərvətlərinin səmərəli şəkildə mənimsənilməsinə çarizm hələ tam şəkildə hazır deyildi. Bu durumda əyalətlərə çevrilmiş xanlıqlarda və distansiyalara çevrilmiş sultanlıqlarda əsas diqqət maliyyə-vergi sisteminin öyrənilməsinə və gəlir mənbələrinin aşkara çıxarılmasına, qoşunların ərzaq və digər məhsullarla təmin edilməsinə yönəlmişdir.

Rusiya işğalının gedişində xan hakimiyyəti daha əvvəl ləğv edilmiş Gəncə, Bakı və Quba əyalətləri ilə yanaşı olaraq, Qazax və Şəmsəddil distansiyalarında da çarizm tərəfindən kameral siyahıyaalmalar keçirilmişdir. Bunda əsas məqsəd əhalinin, o cümlədən dövlət və sahibkar kəndli ailələrinin sayı, mövcud vergi və mükəlləfiyyətlər, eləcə də daşınmaz və daşınan əmlak haqqında əldə edilən məlumatlar əsasında yeni maliyyə-vergi siyasətini müəyyənləşdirməklə Rusiya xəzinəsinin gəlirlərini mümkün qədər artırmaq idi.

I. XIX əsrin əvvəllərində Borçalı Qazax və Şəmsəddil bölgələrində siyasi vəziyyət

XIX əsrin əvvəlində Borçalı əhalisi Rusiyaya tabe olmağa məcbur olsa da, öz azadlığını qaytarmaq üçün əlverişli məqamın düşməsinə gözləyirdi. 1804-cü ilin yayında və payızında İrəvan ətrafında rus qoşunları ilə yerli müdafiəçilər və Qacar qoşunları arasında baş vermiş döyüşlərdə rusların məğlub olmasından sonra Fətəli şah Qacar Borçalı torpaqları üzərində də öz hökmranlığını bərqərar etdi. M. Abbasova yazır ki, bu hadisələrlə bağlı olaraq Borçalı-Qazax bölgəsinin elatları dərhal Rusiyadan üz döndərdilər. Fətəli şah Qacarı 1804-cü ilə dair fərmanlarının birində borçalıların, qazaxlıların, şəmsəddillilərin və pəmbəklilərin onun tərəfində olduqları qeyd olunurdu [3, s. 112].

1804-cü ildə rus qoşunlarının İrəvan yürüşü zamanı Tiflis, Şəmsəddil, eləcə də digər bölgələrin böyük və kiçik kəndlərinin bəzi başçıları İmeretiyaya gəlib burada birləşmiş və üsyana başlamışdılar. Onlar Qarakilsədə yerləşən rus əsgərlərini də mühasirəyə almışdılar. Borçalı və Gürcüstanın bəzi bölgələrinin əhalisi öz vətənlərini tərk edib Qarabağa köçmək istəmiş, lakin mayor Lisaneviç, şəmsəddilli Nəsim bəy, hətta Sisianovun özü də Gürcüstana gəlib onları "sakitləşdirə" bilmişdilər [1, s. 48-49].

Nəsim bəyin Sisianova raportundan məlum olur ki, 1804-cü ilin yanvarında Gəncə şəhəri Sisianov tərəfindən amansızlıqla işğal edildikdən sonra Şəmsəddilə məxsus olan Ayrım kəndinin əhalisi Gəncəni

tərk edib öz əvvəlki yaşayış yerinə – Şəmşəddilə qayıtmışdır. Lakin sonradan onlar Qacar qoşunlarının yaxınlaşdığını bilib, yenidən Gəncə yaylaqlarına köçmüş və Gəncə otlaqlarında 5 nəfər rus əsgərini ələ keçirərək Qacar şahzadəsinə bəxşiş kimi təhvil verib, bunun əvəzində 1000 rubl məbləğində mükafat almışdılar [5, s. 571].

Borçalı, Qazax və Şəmşəddil bölgələri əhalisinin döyüşkən və yüksək hərbi bacarığa malik olması rus komandanlığının diqqətini özünə cəlb etmişdir. Buna müvafiq olaraq Azərbaycan və Gürcüstanın Qacar dövləti ilə həmsərhəd olan ərazilərinin mühafizə olunması üçün bu distansiyaların kişi əhalisinin demək olar ki, elliklə silahlandırılması işi həyata keçirilmişdir. Bu dövrdə Borçalı, Qazax və Şəmşəddil bölgələri sakinlərindən təxminən 6 min nəfərdən ibarət olan sərhədboyu “zemstvo qarovulu” və digər qeyri-nizami atlı dəstələri təşkil olunmuşdur. Elə həmin vaxt əlahiddə Gürcüstan korpusu yaradılmışdır ki, onun da tərkibinə şəkili Cəfərqulu xanın dəstələri, həmçinin Borçalı, Qazax və Şəmşəddilin qeyri-nizami qoşunları daxil idi [1, s. 133].

Bununla bərabər Borçalı, Qazax, Şəmşəddil və Pəmbək bölgələrində özünümüdafiə dəstələri də təşkil olunmuşdur. 1804-cü ildə Aleksandr Mirzə də Borçalı və Sarvan bölgələri müsəlmanlarını öz ətrafına toplayıb Gürcüstan üzərinə getməyə hazırlaşdı. Elə həmin il Sisianov Tiflis, Gəncə və Pəmbək bölgələri arasındakı yolların və körpülərin mühafizə olunması işinə nəzarət olunması vəzifəsinin borçalılara həvalə edilməsi barədə əmr vermişdi [1, s. 133-134].

Sisianovun 1804-cü il 7 iyul tarixli raportundan məlum olur ki, Qazax ağalarının övladları Qacar qoşunlarının tərkibinə qoşularaq Fətəli şah Qacarın oğlu Abbas Mirzənin və şahzadə Aleksandrın başçılığı altında rus qoşunlarına qarşı vuruşurdular. Onların iştirakı ilə baş tutan belə döyüşlərdən biri də 1804-cü il iyunun 30-da baş vermiş, lakin Qacar qoşunları rus qoşunları tərəfindən məğlub edilərək qaçmağa üz qoymuşdular. Sisianov öz raportunda döyüş zamanı 500 nəfər qazaxlının qacarlarla birlikdə Qazax istiqamətində qaçdıqlarını öz gözləri ilə gördüyünü qeyd edirdi [4, s. 562].

Sisianov andlı öhdəliyi “pozmuş” Qazax ağaları Xəlil ağaya və İsmayıl ağaya göndərdiyi 1805-ci il 17 iyul tarixli məktubunda onların Uğurlu ağa ilə onun qardaşı Əliqulu ağanı ələ keçirilib Yelizavetpol alayına çatdıracaqları təqdirdə Rusiya çarı tərəfindən tamamilə bağışlanacaqlarına söz verirdi [4, s. 567].

Bəzi ağalardan fərqli olaraq, qazaxlı Əli ağa özünün Rusiyaya meylli olması ilə seçilirdi. Sisianovun Əli ağaya yazdığı 1805-ci il 5 avqust tarixli məktubundan məlum olur ki, şahzadə Abbas Mirzə Əli ağanın yanına adam göndərərək onu öz tərəfinə çəkmək istəsə də, Əli ağa bundan imtina etmişdir [4, s. 567]. Sisianovun bütün Qazax ağalarına yazdığı 1805-ci il 7 avqust tarixli digər bir məktubundan o da aydın olur ki, Qazax murovu mayor Tarasov qazaxlıların Rusiya çarına etimadına tərəddüd edərək öz dəstəsi ilə birlikdə oranı tərk etmişdir [4, s. 568].

Rusiyaya meylli olması ilə fərqlənən qazaxlı Mustafa ağa və borçalılı Əmirxan ağa da çar hökumətinə bəzi xidmətlər göstərmişdilər. Məsələn, 1808-ci ilin oktyabrında Borçalı, Qazax və Şəmşəddil azərbaycanlıları və Kaxetiya gürcüləri tərəfindən Ahalsıx paşalığından mal-qaranın aparılmasından sonra onların zərərsizləşdirilməsi Mustafa ağa və Əmirxan ağa öz xidmətləri ilə fərqlənmişdilər. Bu hadisə zamanı təxminən 1000 baş qaramal, 200 ulaq və 800 başa yaxın qoyun sürülüb aparılmış və 2 kəndin əhalisinin əmlakı qarət edilmişdir. Təqib zamanı azərbaycanlılardan 2 nəfər öldürülmüş, 15 nəfər isə yaralanmışdır [6, s. 589]. Bundan başqa general Yermolov borçalılı Ağakişi ağaya yazdığı 1818-ci il 22 iyun tarixli məktubunda Gürcüstandan qaçmış şahzadə Aleksandrın gizlicə olaraq Borçalıya gəlmiş yaxın adamlarının yerinin müəyyənləşdirilməsində göstərdiyi köməyə görə ona öz minnətdarlığını bildirir və üzərində Rusiya çarının təsviri olan qızıl medalla təltif edildiyi xəbərini çatdırırdı [9, s. 696].

Qeyd edək ki, qazaxlı Mustafa ağa və şəmşəddinli Nəsim sultan əvvəlcə Rusiya təbəəliyini qəbul etsələr də, sonradan onlar da müstəmləkə rejiminə qarşı öz narazılıqlarını bildirmiş, hətta xalqı üsyana da qaldırmışdılar. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, ayrı-ayrı bəy və ağaların Rusiyaya sədaqət andı içmələri, müəyyən xidmətlər göstərmələri bir qayda olaraq onların düşükləri çıxılmaz vəziyyətin nəticəsində baş vermiş, bir çox hallarda isə sadəcə aldadıcı manevr xarakteri daşımışdır.

Sisianov ali təbəqələrə mənsub olan bəzi azərbaycanlılarla apardığı yazışmalarda heç bir məntiqə sığmayan təhqirlərə və təhdidlərə də yol verirdi. Onun belə bir nalayiq hərəkəti Cavad xanla apardığı yazışmalardan da bizə məlumdur. Lakin Cavad xanla apardığı yazışmalarda Sisianov heç olmasa azacıq da olsa öz “*abırına sığınırdısa*”, Azərbaycan bəylərinə göndərdiyi hər cür məktublarında əndazəni tamamilə

aşırdı [4, s. 572].

Sisianov Qarabağ hökmdarı İbrahimxəlil xana göndərdiyi 1805-ci il 17 avqust tarixli məktubunda Şəmşəddillilərin Rusiyanın himayəsi altına daxil olduqlarını və bağışlanmalarını istəmələrini qeyd edirdi [5, s. 717]. Lakin belə iddialar çox vaxt rus komandanlığının xülyavi arzusundan başqa bir şey olmurdu. Yerli əhalinin rusların əlinə keçmiş ərazilərdən köçüb qaçması və ruslar əleyhinə arasıkəsilməz çıxışları dediklərimizi bir daha sübut edir.

Abbas Mirzənin məğlub olması və narazılığın bu dalğasının yatırılmasından sonra işğal olunmuş ərazilərdən əhalinin cənuba doğru kütləvi axını baş vermişdi. Bu vəziyyət özünü daha çox Gəncə şəhərində göstərirdi. Öz evini, əkin sahəsini qoyub qaçan əhalinin əvəzinə bura müxtəlif yerlərdən ermənilər köçürülürdü. Həmin köçürülən ermənilər arasında Borçalı distansiyasında yaşayan ermənilər də yer almışdılar [2, s. 60-61].

Şəmşəddil distansiyasının sakinləri də Rusiyanın hakimiyyətini qəbul etmək istəməyərək, öz doğma torpaqlarını tərk edirdilər. Təsadüfi deyil ki, 1804-cü ildə Şəmşəddil distansiyasında 11.302 nəfər kişi və 10.412 nəfər qadından ibarət olan əhali yaşadığı halda, 1817-ci ildə kişi əhalisinin sayı 5740 nəfərə qədər, qadın əhalisinin sayı isə 4556 nəfərə qədər azalmışdı [10, s. 29]. Borçalı distansiyasında da demək olar ki, eyni vəziyyət hökm sürürdü. Belə ki, əgər 1804-cü ildə bu distansiyanın hüdudlarında 7832 nəfər kişi və 8363 nəfər qadından ibarət olan azərbaycanlı əhalisi yaşayırdısa, 1817-ci ildə kişilərin sayı 5517 nəfərə qədər, qadınların sayı isə 5324 nəfərə qədər aşağı düşmüşdü [10, s. 29]. 1810-cu ildə Borçalı, Şəmşəddil və Pəmbək distansiyalarında Rusiya hökuməti əleyhinə çoxsaylı üsyanlar baş vermiş, lakin onlar qüvvələrin qeyri-bərabərliyi üzündən məğlubiyyətə uğramışdı [10, s. 30].

Sisianov hələ 1806-cı il yanvarın 10-da xoylu Cəfərqulu xana göndərdiyi məktubunda Şəmşəddildə birinci olaraq Əmirqulu bəyin “qiyam” qaldırdığını və bu səbəbdən də nəticədə Sisianova lazım olan 20 nəfər ağanın Şəmşəddildən qaçdığını bildirirdi. Məktubun sonunda Sisianov “qiyamçılardan” ona hər hansı bir zərərin gəlməsindən asılı olmayaraq onları bağışlamayacağını və Rusiya qanunlarına müvafiq olaraq mühakimə edəcəyini bəyan edirdi [5, s. 578-579]. Kabardin müşketyor polkunun mayoru Qrekov, Qudoviçə göndərdiyi 1807-ci il 5 may tarixli raportunda şəkili Cəfərqulu xanın məlumatına əsaslanaraq, “*qiyamçıların*” başçısı Murad yüzbaşının Şəmşəddil ağaları tərəfindən tutulması barədə məlumat verirdi [6, s. 279].

General Qudoviçin baron Budberqə göndərdiyi 1806-cı il 21 avqust tarixli məktubundan məlum olur ki, Qudoviç general-mayor Nesvetayevə Gürcüstandan qaçan təbəələrin könüllü şəkildə öz əvvəlki yaşayış yerlərinə qayıdacaqları təqdirdə onların bağışlanması xəbərini çatdırmağı həvalə etmişdi. Nesvetayev yazılı surətdə onları məlumatlandırdıqdan sonra, avqustun 2-də qazaxlı Nəsib ağa öz ailəsi ilə birlikdə Qars vilayətindən əvvəlki yaşayış yerinə qayıtmışdır. Qudoviç öz məktubunda onlara bağışlanılması vədinin verilməsindən sonra digər təbəələrin də öz əvvəlki yaşayış yerlərinə qayıtmaq istədiklərini, lakin onların qayıtmalarına Qars paşasının qardaşı olan Qara bəyin mane olduğunu göstərirdi [6, s. 105].

General Qudoviçin baron Budberqə 1806-cı il 21 avqust tarixli digər bir məktubundan aydın olur ki, hələ 1805-ci ildə Qacar qoşunlarının Şimali Azərbaycana hücumu zamanı Şəmşəddil sultanı Nəsib bəy Rusiyaya xidmətindən imtina etmiş və Qacar dövlətinin hüdudlarına getmişdir. Qudoviç bu məktubunda öz yurdlarını tərk edən Borçalı və Qazax təbəələrinin bağışlanılması kimi, Rusiyaya əvvəlki sədaqətini və etibarlılığını nəzərə alıb Şəmşəddinli Nəsib bəyin də bağışlanması barədə Rusiya çarı qarşısında vəsatət qaldırılması təklifini verirdi [6, s. 226].

Bundan bir qədər əvvəl mayor Koçinev 1806-cı il 17 iyun tarixli raportunda iyunun 16-da Qacar qoşunlarının Gəncənin 80verstliyində və Zəyəm mahalının yuxarı hissəsində yerləşən Qaramurad kəndinə gəlib çatdıqlarını və Qacar qoşunlarının sərdarı olan Hüseynqulu xan ilə şahzadə Aleksandrın başçılığı altında orada yerləşdiklərini, eyni zamanda bütün qaçmış ağalarla birlikdə Şəmşəddilli Nəsib bəyin və Uğurlu ağanın da onların yanında olduqlarını bildirmiş və onların qoşunlarının sayının 4 min nəfərdən çox olmadığını qeyd etmişdir [6, s. 414].

Ümumiyyətlə, birinci Rusiya-Qacar müharibəsi dövründə (1804-1813) təşkil olunmuş gürcü-azərbaycanlı qeyri-nizami süvari dəstəsinin tərkibi daha çox Borçalı və Şəmşəddil azərbaycanlılarından ibarət idi. Bu dəstələrə Şimali Azərbaycanın digər bölgələrinin də azərbaycanlıları daxil edilmişdilər [11, s. 409].

Lakin hərbi əməliyyatların gedişində Borçalı bölgəsində yaşayan əhalinin əksəriyyəti ruslara kömək etmək istəməmiş və Qacar qoşunlarının tərkibində onlara qarşı vuruşmuşdur. M.Abbasova göstərir ki, 1807-

ci ildə Gürcüstanda Abbas Mirzənin qoşunlarının Rusiyaya qarşı çıxış etdiyi zaman onlara Borçalı dəstələri də kömək etmişdilər. Bu döyüşdən sonra Abbas Mirzə Məhəmməd bəyi Ağcalı Loru və Pəmbək bölgələrinin elbəyi vəzifəsinə təyin etmişdir [3, s. 135]. Lazarevin 1801-ci il 28 iyul tarixli raportundan məlum olur ki, hələ 1801-ci ilin yayında rus qoşunlarının Pəmbək əyalətinə hücumu zamanı Borçalı, Qazax və digər ərazilərin ağaları İrəvan xanına yazdıqları məktublarda ona qarşı çıxmaq niyyətində olmadıqlarını və Rusiyanın tərəfində ona qarşı vuruşmayacaqlarını bildirmişdilər [4, s. 600].

General Qudoviç 1807-ci il 23 noyabr tarixli məktubunda Şəmsəddil ağaları və Şəmsəddildə yaşayanların bir çoxunun mükəlləfiyyətlərdən boyun qaçıraraq Gəncəyə getmələri barədə məlumatın daxil olduğunu bildirirdi. General Qudoviç 1808-ci il 27 fevral tarixli məktubunda da Şəmsəddil ailələrinin Gəncəyə köçmələrinin səbəbini əhalidən mükəlləfiyyətlərin tələb olunması ilə əlaqələndirirdi [6, s. 227].

Qudoviçdən fərqli olaraq Tormasov Şəmsəddili tərk edən ayrımaların geri qaytarılması məsələsində heç bir qadağa tətbiq etmirdi. Məsələn, o, 1810-cu il 28 iyul tarixli məktubunda qaçan ayrımaların danışıqlar vasitəsilə yola gətirilib dayandırılması və geri qaytarılması barədə göstəriş verir, həmçinin sədaqətli olacaqları təqdirdə öz adından onların bağışlanılmasına söz verirdi [6, s. 485].

General-mayor Nebolsinin 1810-cu il 30 iyul tarixli raportundan məlum olur ki, iyulun 26-da ayrımalar “qiyam” qaldırıb İrəvana qaçdıqları həmin anda Nebolsin Ladinskiyə 100 nəfərdən ibarət olan kazak dəstəsi və Şəki atlılarını göndərmiş, ona distansiyalardan atlı qoşunların yığılmasını, ayrımaların ehtiram etdiyi sultan Qasım bəyi də özü ilə götürüb onların yanına getməyi və onları geri qayıtdıqları təqdirdə bağışlanacaqlarına inandırmaqlarını əmr etmişdi. İyulun 27-də Nebolsin ayrımaların dərədən Göyçə gölüne çıxışlarının qarşısını kəsmək üçün əlavə olaraq daha 100 nəfər sıravı ilə birlikdə mayor Podrevskini, 100 nəfərlik kazak dəstəsini və Şəki atlılarını İrəvan yoluna göndərmişdi. Bunda məqsəd ayrımalar dərədən Göyçə gölüne çıxdıqları zaman yuxarıda göstərilən hərbi qüvvə Ladinski ilə birləşib ayrımaları yola gətirmək idi [6, s. 485].

Ladinskinin 1810-cu il 19 avqust tarixli raportundan məlum olur ki, həmin vaxt Cavad xanın oğlu Uğurlu ağa azsaylı qacar hərbi qüvvələri ilə birlikdə Gəncədən köçüb gedən ayrımaların yanında olduğundan, onlar geriye dönmələri barədə kağız üzərində öz razılıqlarını bildirməkdən ehtiyat edirdilər. Yəni bu, Uğurlu ağada ayrımalar qarşı şübhə yarada bilər və onların Arazın o tayına köçürülməsi ilə nəticələnmə bilərdi. Ayrımalar onların yanında yerləşən və 300-ə qədər ailədən ibarət olan şəhər və kənd sakinləri ilə birlikdə geriye qayıtmaq istədiklərini kağız üzərində təsdiq etməyə razılıq vermişdilər. Buna görə də Ladinski təcili olaraq sərhədə getməli və ayrımaları Uğurlu ağanın təqibindən qorunmalı idi. Buna müvafiq olaraq Ladinski Nebolsindən 2 topla birlikdə 400 piyada əsgərin ona verilməsini və özünün Şəmsəddildə olmamasına görə oranın mühafizə olunması üçün 200 nəfərin Zəyəm postuna göndərilməsini xahiş edirdi. Bundan başqa Ladinski öz raportunda ayrımaların yüzbaşısı olan Dodaq Məmmədin 70 ailə ilə birlikdə Gəncəyə qaçdığını və avqustun 16-da Uğurlu ağanın 1000 nəfərlik qacar dəstəsi ilə birlikdə oraya gəlib, onları Gəncədən İrəvana gedən digər ayrımaların yanına köçürməsi barədə də məlumat verirdi [6, s. 486].

Nəticə

General Rtişşev 1812-ci il tarixli göstərişində Şəmsəddil murovu, podpolkovnik knyaz Tarxanovun qacarların Şəmsəddil distansiyasına hücum etmək niyyətləri barədə İrəvandan xəbərin daxil olması barədə məlumatı çatdırdığını bildirirdi. Tarxanov 2 pud güllə və barıtın Şəmsəddil əhalisinə, xüsusilə azərbaycanlı qarovullara çatdırılmasını xahiş etmişdir.

General-mayor Lisaneviçin 1812-ci il 10 oktyabr tarixli raportundan məlum olur ki, oktyabrın 8-də çoxsaylı Qacar dəstələri İrəvandan dağlar və Dilican dərəsi vasitəsilə Borçalıya daxil olub bütün əhalinin əkinçiliklə məşğul olduğu bir vaxtda, öz mal-qarasını və ev əşyalarını meşəyə qaçıрмаğa imkan tapmayan əhalini əsir götürmüşdülər. Bundan xəbər tutan Lisaneviç öz sərəncamında olan Qazax və Şəmsəddil “*könüllüləri*” ilə birlikdə Dilican dərəsindən Həmzəçəmən vasitəsilə gedərkən geriye qayıdan qacarları yaxalaya bilmiş və əsirləri, mal-qaranı və bütün əşyaları geri almışdır.

Rusiyanın Gürcüstanda təcridcən möhkəmlənməsi yerli əhali tərəfindən narazılıqla qarşılanırdı. Borçalı bölgəsində yaşayan azərbaycanlılar ruslara qarşı mübarizəyə qalxmağa başlamışdılar. 1826-cı ildə gürcü qeyri-nizami qoşunlarının toplanılması işinin müvəqqəti olaraq dayandırılması barədə general Paskeviç tərəfindən verilən göstəriş Rusiya hökumətinə qarşı baş verən həyəcanların dayanmasına səbəb oldu.

Araşdırmalar göstərir ki, müharibələr arası dövrlərdə Rusiya müstəmləkəçilərinin bütün səylərinə

baxmayaraq, yeni hakimiyyət burada hələ də tam möhkəmlənərək istədiyi xətti yeridə bilmirdi. Müstəmləkə rejiminə, çar hakimiyyət orqanlarının özbaşınalıqlarına qarşı mübarizə hələ də rəsmi orqanlar üçün başlıca problem olaraq qalır, Qazax-Şəmşəddil-Borçalının müstəmləkə rejiminə qarşı mübarizəsi səngimək bilmirdi.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Mirzə Yusif Qarabaği. Tarixi-Safi // Qarabağnamələr. – İkinci kitab. – Bakı: Yazıçı, – 1991, – s. 5-92.
2. Umudlu, V.U. Şimali Azərbaycanın çar Rusiyası tərəfindən işğalı və müstəmləkəçilik əleyhinə mübarizə / V.U.Umudlu. – Bakı: Elm, – 2004. – 184 s.
3. Аббасова, М.А. История Борчалинского махала (XIX – начало XX вв.) / М.А.Аббасова. – Баку: Сабах, – 2006. – 460 с.
4. Акты, собранные Кавказской Археографической Комиссией: [в 12 томах]. – Тифлис: Типография Главного Управления Наместника Кавказского, – т. I. – 1866. – 827 с.
5. Акты, собранные Кавказской Археографической Комиссией: [в 12 томах]. – Тифлис: Типография Главного Управления Наместника Кавказского, – т. II. – 1868. – 1238 с.
6. Акты, собранные Кавказской Археографической Комиссией: [в 12 томах]. – Тифлис: Типография Главного Управления Наместника Кавказского, т. III. – 1869. – 767 с.
7. Акты, собранные Кавказской Археографической Комиссией: [в 12 томах]. – Тифлис: Типография Главного Управления Наместника Кавказского, т. IV. – 1870. – 1019 с.
8. Акты, собранные Кавказской Археографической Комиссией: [в 12 томах]. – V. – 1873. – 1187 с.
9. Акты, собранные Кавказской Археографической Комиссией: [в 12 томах]. – Тифлис: Типография Главного Управления Наместника Кавказского, – т. VI. Часть I. – 1874. – 957 с.
10. Алиева, И.Х. Политическое и социально-экономическое положение азербайджанцев Тифлисской губернии (1846-1017) / И.Х.Алиева. – Баку: Тахсил, – 2009. – 224 с.
11. Амирбекова, Н. Структура воюющих сторон в период первой Русско-Иранской (Каджарской) войны // – Баку: Труды Института Истории НАН Азербайджана, – 2013. Том 44, 45, 46, 47, – с. 408-415.